

RIIKKA KARPPINEN JA JOONAS LEHTONEN

Sodankylän
Jeanne d'Arc

RIIKKA KARPPISEN
TIE VAIKUTTAJAKSI

TAMMI

RIIKKA KARPPINEN JA JOONAS LEHTONEN

Sodankylän
Jeanne d'Arc

RIIKKA KARPPISEN
TIE VAIKUTTAJAKSI

TAMMI

HELSINKI

Kaikille, jotka eivät suostu katsomaan sivusta

© Riikka Karppinen, Joonas Lehtonen ja Tammi 2021

Tammi on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä

ISBN 978-952-04-2286-8

Painettu EU:ssa

*Jos minua pyydetäisiin antamaan yksi ainut,
ihmiskuntaa eniten hyödyttävä neuvo, se kuuluisi näin:
ajatelkaa vastoinkäymisten kuuluvan väistämättömänä osana
elämään ja niiden tullessa kohdalle pitäkää päänne pystyssä,
katsokaa niitä tiukasti silmiin ja sanokaa:
"Minä olen teitä voimakkaampi. Ette te minua lannista."*

– ANN LANDERS

ESIPUHE

Hyvä lukija,

tämä kirja on kertomus siitä, miten yksi ihminen voi vaikuttaa.

Joskus sattuma voi antaa suunnan koko elämälle. Niin kävi minulle, kun yksi maailman suurimmista kaivosyhtiöistä löysi Euroopan merkittävimpiin lukeutuvan malmiesiintymän kaksinkertaisesti suojellulta suolta kotikylästäni. Suon suojele aiottiin purkaa. Olin silloin 10-vuotias. Ajattelin, ettei tällaista voi tapahtua – ja että aivan varmasti joku aikuinen puuttuu näin epäoikeudenmukaiseen tilanteeseen. Mutta niin ei koskaan tapahtunut. Lopulta minä puutuin.

Kuusitoistavuotiaana istuin ministerien kuultavana kaivoskysymyksistä. Pian maailman suurimmat mediat kirjoittivat lukioikäisestä työstä, joka taisteli jättimäistä, kansainvälistä kaivosyhtiötä vastaan Suomen Lapissa – yksin. Pohjoisessa luonnonsuojelu oli tavatonta. *Suomen Kuvalehti* nimesi minut Lapin Jeanne d’Arciksi. Minusta tuli kasvot koko kansalliselle kaivoskeskustelulle.

Mistä rohkeus kumpuaa? Perheemme lakkaamaton kannustus seurata omia unelmia ja vahvuuksia loi pohjan, jolta ponnistaessa omat siipeni ovat kantaneet. Pohjoisen elämä keskellä ainutlaatuista luontoa jätti minuun jäljen, jonka vuoksi sen puolustamisesta tuli tärkeämpää kuin mikään muu. Uskon, että meillä kaikilla on asioita, joiden puolesta olemme valmiita ylittämään itsemme.

Lapsuuteni Lapin syrjäkylän kuopuksena toi poikkeuksellisen näköalan maailmaan. Kävin koulua Suomen pienimmässä

kyläkoulussa ja kasvoin ilman leikkikavereita. Isäni työskenteli kaivoksella ja veljeni löysi uransa metsäteollisuudesta. Arki, jota ympärilläni pienessä kylässä näin, herätti ymmärtämään, miten erilaisista lähtökohdista me tarkastelemme maailmaa, ja pohtimaan, miten yhteiskunnassa rakennettaisiin siltoja myös eri tavalla ajattelevien kesken.

Miten muutoksen saa aikaan? Jokaisen polku on omanlaisensa. Minusta tuli ensin luonnonsuojelija ja järjestöaktiivi, lopulta vihreiden varapuheenjohtaja.

Kasvu yhdeksi puolueeni suosituimmista poliitikoista on sisältänyt myös pettymyksiä. Unelma kansanedustajuudesta jäi yhdeksän äänen päähän. Minusta tuli 24-vuotiaana Suomen kaikkien aikojen eniten ääniä saanut eduskuntavaaliehdokas, joka ei tullut valituksi. Vaikka tavoite jäi toteutumatta, mikään ei ole ollut turhaa. Jokainen tienraivaaja muuttaa työllään maailmaa, jotta seuraavien matka olisi mutkattomampi.

Miksi sillä työllä on merkitystä? Mikään muutoksista ei tapahdu itsestään. Ilmastonmuutoksesta ja luonnon monimuotoisuuden katoamisesta on tullut aikakautemme kohtalonkysymyksiä. Elämme kuudennen sukupuuttoaalton keskellä. Globaali pandemia on muuttanut jokaisen ihmisen elämää koko maapallolla. Ääriliikkeiden nousu, vihapuhe ja valemediat valtaavat alaa.

Maailma on sellainen, millaiseksi me sen rakennamme. Nämä asiat tapahtuvat täällä. Nämä asiat tapahtuvat meille. Ja me voimme vaikuttaa niihin.

Voiko yksi ihminen vaikuttaa? Valtavasti. Mitkään ihmiskunnan historian suurimmatkaan tapahtumat eivät olisi saaneet alkuaan ilman yhtä, rohkeaa ja aktiivista ihmistä.

Toivon, että tämä kirja rohkaisee sinua ryhtymään työhön rakkaiden asioiden puolesta.

Kersilössä marraskuussa 2020
Riikka Karppinen

LUKU 1

lämäni koostuu kahdesta ajanjaksosta: ajasta ennen ja jälkeen Viiankiaapaa uhkaavan kaivossuunnitelman.

Lapsuuteni loppui vuonna 2004, kun maailman neljänneksi suurin kaivosyhtiö, brittiläis-eteläafrikkalainen Anglo American, aloitti malminetsinnän kotikylässäni Sodankylän Kersilössä sijaitsevalla Viiankiaavan suolla. Kävin tuolloin neljättä luokkaa Kersilön ala-asteella. Vaikka tapahtumasta on kulunut jo yli toistakymmentä vuotta, muistan tuon kaiken vieläkin. Siitä hetkestä lähtien Viiankiaapa on ollut, tavalla tai toisella, elämässäni sen jokaisena päivänä.

Oli tavallinen arki-ilta koulupäivän jälkeen, kun istuimme perheeni kanssa keittiössä päivällisellä – meillä sitä kutsuttiin iltaruoksi. Keittiön puinen pöytä oli isäni tekemä, ja kalusteisiin kuului myös kaksi pitkää puupenkkiä pöydän molemmin puolin. Toisella penkillä istuivat isäni ja isoveljeni Ville, ja toinen penkeistä lainehti kirjoja, värikkäitä muistivihkoja, kyniä ja villalankoja. Minä istuin penkin päässä pienellä, ahtaalla kais-taleella, jonka olin jättänyt itselleni vapaaksi lukemista, piirtämistä ja virkkaamista varten – silloin tällöin ehtiessäni lusikoin suuhuni jäähtynyttä hirvenlihakeittoa. Äitini istui omalla tuollillaan pöydän päässä kuin käytyjen taisteluiden muistomerkkinä, tietäen, että vaikka minun penkkiäni kuinka tyhjentäisi, se täyttyisi taas silmänräpäyksessä samoista tavaroista. Oli siksi parempi valita ne taistelut, joihin käytti energiansa.

Isäni luki töistä tultuaan aina *Lapin Kansan*. Meillä posti, niin lehdet kuin kirjeposti, jaettiin vasta iltapäivällä laatikkoon Nelostien laitaan. En aina käsittänyt isäni jokapäiväistä mielenkiintoa uutisiin. Minusta monet lehdessä olleet asiat vaikuttivat etäisiltä, jopa tylsiltä, enkä ymmärtänyt, miksi hän halusi käyttää vapaa-aikaansa heti ensimmäisenä töistä päästyään niin pitkästyttävään tekemiseen.

Isälläni oli tapana lukea uutisia kommentoiden niitä ääneen. Välillä hän luki lehteä nostaen sen kasvojensa eteen, sillä vaalean pöytäliinan päällä piti varoa, ettei mustanharmaa riima tahrinut kangasta suttuiseksi. Isäni käsissä aukeama näytti levietyynä yhtä valtavalta kuin kotkan siipien kärkiväli.

Lehden lukemisesta syntyi pöydän ääressä usein vilkas ja iloinen keskustelu, joka auttoi ymmärtämään uutisaiheita ilman taustatietojakin. Tällä kertaa yhdeltä aukeamalta avautui aihe, joka tavanomaisista jutuista poiketen kosketti meitä kaikkia. Kesken kaiken isäni laski lehden pöydälle ja totesi, että Viiankiaavalta aletaan etsiä malmeja.

Kotiseutumme ali kulkevalla vihreäkivivyöhykkeellä esiintyi yleisesti kuparia, nikkeliä, kultaa ja platinaryhmän metalleja. Niiden tarkkoja pitoisuuksia haluttiin nyt ryhtyä kartoittamaan. Yhtiö oli kuulemma ulkomainen, iso ja hyvin kansainvälinen. Hanke kuulosti isäni mielestä huomattavalta, sillä harvoin niin varakas yhtiö, yksi koko maailman suurimmista, oli tullut etsimään malmia meidän kotiseudultamme. Kyse ei ollut mistä tahansa pikkujutusta. Hän huomautti, että jos malmia löytyisi, hanketta alkaisi ajaa eteenpäin valtava ja vakavarainen yhtiö.

Pöydän ääreen laskeutui harvinainen hiljaisuus. Vaikka malminetsintävaiheesta on vielä pitkä matka kaivokseksi, tieto horjutti turvallisuudentunnetta. En tiennyt lupaprosessin etenemisestä silloin paljoakaan, mutta aistin, että isäni ja äitini vaikuttivat asiasta huolestuneilta. Uusissa ja yllättävissä tilanteissa olin tottunut tarkkailemaan heidän reaktioitaan,

ja tällä kertaa huoli kanavoitui heidän kauttaan estoitta myös minuun.

Malminetsintää harjoitetaan pohjoisessa paljon. Vuonna 2020 peräti kolmannes kaikista Suomen malminetsintäalueista sijaitsi Sodankylän kunnan alueella. Vuonna 2004 Sodankylässä toimi Pahtavaaran kultakaivos ja Kevitsan kaivoksen suunnittelutyöt olivat jo pitkällä. Vaikka harva hanke etenee etsintävaiheesta kaivokseksi – yleensä yksi tuhannesta – Viiankiaavan tapauksessa oli jo alkumetreillä paljon poikkeuksellista.

Usein malminetsintää harjoittavat yhtiöt olivat olleet pieniä etsintäfirmoja. Ennen niitä tutkintaa oli tehnyt suomalainen Geologian tutkimuskeskus. Se oli tuntunut pienimuotoiselta, jopa valheellisen turvalliselta tutkimukselta. Nyt mittakaava oli kuitenkin toinen. Muutos oli itse asiassa saanut alkunsa jo vuonna 1994, kun malminetsintä oli sallittu myös ulkomaisille yhtiöille silloin päivitetystä kaivoslaissa. Vuosi oli sama, jolloin minä synnyin.

Poikkeuksellisen tilanteesta teki myös alue, Viiankiaapa, jolta malmia etsittiin. Viiankiaapa oli ja on paitsi kotisuoni, myös kaksinkertaisesti suojeltu. Niiden seikkojen merkitys teki tapauksesta minulle suuremman ja henkilökohtaisemman kuin yksikään toinen kaivos- tai malminetsintä uutinen aikaisemmin. Uutinen malminetsinnästä kylän viereisellä suojelualueella puhutti paljon myös Kersilön kyläläisten keskuudessa ja sai aikaan nopeasti hurjiakin kuulopuheita, joiden todenperäisyyttä oli kymmenvuotiaan mahdotonta arvioida. Hankkeeseen liittyvät tiedot, mielipiteet ja epävarmuudet muotoutuivat mielessäni järkälemäiseksi peloksi, jonka ytimessä oli ymmärrys: joidenkin vuosien kuluttua minun kotikylässäni voi olla kaivos.

Kun malminetsintälupa oli myönnetty, epävarmuudesta tuli osa jokapäiväistä elämääni. Muistan, miten turvallinen lapsenmaailmani muuttui ja tilalle tuli hahmoton huoli

tulevaisuudesta. Aloin elää todellisuutta, jossa elämä on jatkuvaa epä tietoisuutta, oman pienuuden tunnistamista ja niin suuria kysymyksiä, etteivät yön yli nukkuminen tai vanhempien lohdulliset sanat enää riittäneet poistamaan pelkoa. Toivoin äidiltäni ja isältäni suoraa lupausta siitä, ettei kaivosta koskaan tulisi. He eivät voineet sitä luvata, eivät sellaista, minkä lupaminen ei olisi ollut rehellistä minua kohtaan. Heillä ei ollut valtaa näin suuren kokoluokan asioihin. Vaikka matka kaivokseksi olisi pitkä ja hyvin epävarma, näin pelkästään yhden vaihtoehdon suhtautua asiaan: niin kauan kuin kysymys oli avoin, mahdollisuus kaivoksen toteutumiseen oli olemassa. Se lähtökohta oli hyväksyttävä, ja muun väittäminen olisi sulkenut silmät asian todelliselta laidalta.

Pohdin niihin aikoihin syviä ja hahmottomia huolia, aikuisten asioita, joita yhdenkään lapsen ei pitäisi joutua ajattelemaan. Aloin katsoa Viiankiaapaa ja kotikylääni uusin silmin. Tuo tuttu puu, tuo pahka, tuo polku niiden vierellä. Painoin mieleeni, miltä ne näyttävät kesäillan matalassa valossa. Kuinka monta syksyä, talvea, kevättä ja kesää ehdin tallettaa näitä muistoja mieleeni? Tunsin kiireen ja ajan kulun, painostavan vauhdin, jossa minun on ehdittävä mahdollisimman paljon. Mietin mahdollista kaivosta, sen valtavaa louhosta ja jättimäisiä kaivinkoneita, jotka lastaisivat kotimaisemaani kukkuraisille kasoille kuorma-autojen lavoille. Ajattelin kotikylääni ja sen taloja, jotka jäisivät kaivosalueen alle. En osannut kuvitella, mitä olisin, jos me joutuisimme muuttamaan kotoa pois. Mistä on kotoisin ihminen, jonka kotia ei enää ole?

Tarinaani ei voisi kertoa kertomatta ensin Viiankiaavasta. Vuonna 1988 kansalliseen soidensuojeluohjelmaan ja 1998 Euroopan unionin alaiseen Natura 2000 -verkostoon liitetty aapasuokokonaisuus alkaa heti toiselta puolelta kotikyläämme halkovaa jokea, Kitistä. Linnuntietä matkaa kotiovelta aavan laitaan on vain noin kilometrin verran.

Viiankiaapaa on luonnehdittu Suomen luontoarvoiltaan rikkaimmaksi aapasuoksi. Siltä on tavattu yli 90 lintulajia – lähes viidennes kaikista Suomen lintulajeista – joista yli 30 on uhanalaisia tai silmälläpidettäviä. Alueella on saman verran uhanalaisia tai silmälläpidettäviä kasvilajeja. Viiankiaapa edustaa harvinaista luontotyyppiä: sen veroinen aapasuo, Posoaapa, hukutettiin Lokan tekoaltaan alle vuonna 1967. Pinta-alaltaan Viiankiaapa on laaja: lähes 66 neliökilometriä erilaisia suotyypppejä, vanhoja metsäsaarekkeitä, keitaita, niittyjä ja järvi. Määrällisesti se vastaa yli 9 000 jalkapallokenttää.

Olin kuullut lapsuudessaani Viiankiaavasta paljon, sillä alue on kulkenut sukumme perintömaana sukupolvelta toiselle vuodesta 1853 lähtien. Alue kuului Mikkolan tilaan, joka on isäni äidin puoleinen sukuhaara. Suvun maihin kuului myös osuus Viiankiaapaa, sen Sakatti-niminen kumpu, sekä kauniit Sakattilammet, jotka olivat upottavien aapojen keskellä kuin pala toista todellisuutta. Kirkkaat Sakattilammet välkehtivät suokukkien purppuraiseksi värjäämässä maisemassa, joka avautui kulkijalle vasta lähes läpipääsemättömien taipaleiden takaa. Sakattiin ei osuttu sattumalta, eikä sen kauneutta päässyt ihailemaan ilman kärsimystä.

Mummoni Tekla Karppinen, omaa sukuaan Mikkola, oli muistellut minulle monet kerrat kesiään Viiankiaavalla 1950-luvulla. Alue mainittiin aina erikoisen luontonsa, ihmeellisten lintujen ja kasvien, mutta myös arkisten töiden vuoksi. Aavan soisevilla niityillä tehtiin heinää maatilan pitkän talven tarpeisiin. Heinänteko oli ollut rankkaa työtä, mutta kuusilapsisen perheen esikoisena mummon oli autettava isäänsä Anselmi Mikkolaa kotitilan töissä. Työtä tehtiin yöllä keskiyön auringossa, kun päivän paahteisimmat tunnit oli taitettu. Paarmat, sääsket ja mäkäräiset viihdyivät heinäntekijöiden seurana läpi vuorokauden. Niinä kesinä Viiankiaapa oli tullut mummolleni tutuksi.

Mummolan maat ja metsät olivat tarjonneet monelle sukupolvellemme turvan ja toimeentulon, rakennus- ja lämmitys-

puut sekä kalat, riistan ja marjat. Maita vaalittiin jälkeläiseltä toiselle, sillä Lapissa suku ja sen maat ovat osa identiteettiä; yhteisö ja juuret, joihin kuulutaan. Kun mummoni Anselmi-isä antoi Viiankiaavan maat perinnöksi pojallensa, mummonkaan side alueeseen ei katkennut. Myös Unto-vaarini, johon mummoni oli tutustunut Kersilössä jo nuoruudessaan, oli nimittäin perinyt vuonna 1951, 16-vuotiaana, omalta mummoltansa vie-reisen maa-alueen Viiankiaavalla. Unto-vaarin kuoltua 1980-luvun lopulla mummoni ja hänen lapsensa perivät maat.

Myöhemmin, kun isäni Juha ja äitini Tiina vasta seurustelivat 1980-luvun lopulla, he istuttivat Sakatin läheiseen Kiima-kuusikkoon metsän. Taimet kannettiin palstan laitaan, aavan läpi, repuissa. Nyt, 30 vuotta myöhemmin, alueella kasvaa jo korkea männikkö, jossa olin kulkenut pienenä hirvenpyynnissä isäni ja isoveljeni Villen mukana.

Suurimman merkityksensä omassa elämässäni Viiankiaapa sai 2000-luvun alussa. Vuonna 2002, ollessani 8-vuotias, alueen pohjoisosaan valmistui Metsähallituksen rakennuttama pitkospuureitti. Reittiä oli suunniteltu myös eteläisemmälle Sakatin alueelle, mutta koska alueella oli harvinaisia luontoarvoja, niiden olemassaoloa ja elinympäristöä ei saanut häiritä tai vaarantaa. Ennen reittiä olin ollut isäni, äitini ja Villen kanssa usein aavan laidoilla hillastamassa, mutta pitkospuut avasivat pääsyn myös sellaisiin paikkoihin, joihin kesäaikaan ei ollut kenelläkään kulkua.

Kun pitkospuut rakennettiin vuosina 2001 ja 2002, oli isäni töissä Metsähallituksessa rakentamassa niitä. Jos koulu oli loppunut aikaisin, menin pyörällä tai potkurilla häntä vastaan pitkospuiden alkupäähän. Niinä parina vuotena Viiankiaavasta tuli minulle toinen takapiha, paikka, jossa viettää aikaa ja tutkia luontoa.

Muistan, miten uudet pitkokset olivat kirkkaat ja jykevät kuin korkea *catwalk* parrujen päällä vetisen suonpinnan yläpuolella. Sulan maan aikaan monet hyönteiset ja kuoriaiset, erityisesti

sarvijaakot, lepäsivät tuoreilla lankuilla pitkien tuntosarviensa värehtiessä tuulessa. Harpoin pitkospuita kumisaappaat jalassa hoppuisin askelin, sillä housunkangas tuntui ihoa vasten ikävällä tavalla sarvijaakkojen kylmien tuntosarviensa kutitukseksi.

Reitin avaaminen oli paikallisesti iso ylpeydenaihe. Se toi kylään kävijöitä, tunnustusta alueen harvinaisille luontoarvoille sekä näkyvyyttä paikallisessa mediassa. ”Viiankiaavalle vaikka nappaskengissä”, kirjoitti myös *Lapin Kansa* vuoden 2004 uutisessaan, jossa isäni, Ville ja minä kerroimme vastikään valmistuneesta reitistä. Pitkospuut vihki käyttöön entinen kansanedustaja ja ministeri, silloinen Lapin maaherra Hannele Pokka. Avajaiset olivat pieni ja riemukas tilaisuus pitkospuureitin lähtöpaikassa, jossa pidettiin puheita oman luontoreittimme merkityksestä. Avajaisissa leikatun nauhan virkaa toimitti kelo-hongasta tehty ketju, jota isäni oli askarrellut iltaisin liiterissä ja jonka valmistumista sain seurata halkopölkyn päällä. Pokka mursi ketjun, ja tilaisuuteen osallistuneet merkkihenkilöt saivat siitä paloja muistoksi.

Viiankiaavalla upottavaa turvetta pitkosten alla oli syvimmillään useita metrejä. Välillä ajoimme Villen kanssa reittiä pyörillä, etenkin, jos olimme menossa Viiankijärvelle onkivapojen ja haavin kanssa hauenpyyntiin. Oli uskomatonta, että keskellä silmäkantamatonta aapaa oli ihmisen mahdollista olla – että paikkaan, jonne kenenkään ei pitänyt päästä, pääsimme kuitenkin.

Keväisin aapa muuttui laajaksi järveksi, ja känkkyräiset männyt ja kitukoivat näyttivät kasvavan keskeltä kirkasta vettä. Äänimaailma oli massiivinen: kurkien huuto, kuovien ujellus ja liron sirkeä viserrys, kun se toisteli omaa nimeään. Se oli elävämpää kuin yksikään näkemäni television luontodokumentti. Suokukot teatraalisissa kaulureissaan olivat kuin Afrikan savannilta, jota syksyisin Viiankiaavan okranväriseksi värjäytyvät niittypellot myös mielestäni muistuttivat. Ihmeellisin oli taivaanvuohen soidinlento. Jokainen terävä syöksy oli kuin

lampaanmääkäisy, kun pyrstösulat räpättivät epätasaisina tuulella. En ollut koskaan aiemmin kuullut sellaista. Se oli ihmeellistä – että pitkosten kautta kotikylääni avautui paratiisi. Että minun kotonani oli niin kaunista.

Viiankiaavan päätyminen Natura 2000 -suojeluun oli ollut merkittävä prosessi. Vuonna 1996 posti toi mummoni kirjeen, jossa kerrottiin, että Viiankiaapa on päätetty suojella Euroopan unionin alaiseen, luonnon monimuotoisuutta tukevaan ohjelmaan. Ilmoitus oli pysäyttävä. Kirje käynnisti alueesta pitkät ja raskaat neuvottelut, sillä Natura-suojelu tarkoitti sitä, että maat oli luovutettava valtion omistukseen. Mummoni ei ollut halukas luopumaan maistaan Viiankiassa: alueella oli tunnearvoa ja vahva perintö, jonka hän tiesi säilyvän seuraaville sukupolville parhaiten meidän sukumme omistuksessa. Natura-suojelun tarjoamat vaihtoehdot olivat maanomistajalle kuitenkin vähäiset. Vaihtoehtoja oli lain mukaan kolme: maanomistajalla oli mahdollisuus joko myydä alue suojeluun tai tehdä alueesta suojelusopimus. Luonnonsuojelualue voitiin perustaa myös ilman maanomistajan suostumusta, jolloin maa siirtyy valtiolle korvaussummaa vastaan. Kaikki vaihtoehdot olivat vastoin mummoni tahtoa.

Mummoni harkitsi suojelusopimuksen tekemistä. Käytännössä se olisi tarkoittanut sitä, että alueen omistajuus säilyisi, mutta maanomistajalla ei muutoin olisi enää oikeuksia maahansa tai sen käyttöön. Järjestely tuntui sikäli merkityksettömältä, ettei omistus enää tarjonnut päätäntävaltaa alueeseen tai sen tulevaisuuteen.

Neuvottelut venyivät vuosien mittaisiksi. Niiden aikana mummoni siirtyi eläkkeelle ja teki tilasta sukupolvenvaihdoksen, jossa tila luovutettiin isäni veljelle, kummisedälleni Esa Karppiselle. Vaikka kummisedästäni oli tullut Viiankiaavan maa-alueiden omistaja, myös mummoni ja isäni osallistuivat usein suojelua koskeviin neuvotteluihin. Vuonna 2007

sukumme oli viimeinen maanomistaja, jonka kanssa neuvotte-
luja alueesta enää käytiin. Lopulta neuvotteluissa tuli vastaan
ajallinen takaraja, ja pitkään kestäneen prosessin päätteeksi
mummoni ja kummisetäni tekivät raskaan päätöksen. Alue
myytäisiin valtiolle.

Mummoni on palannut myyntipäätökseen lukuisia kertoja
myöhemmin. Vaikka vaihtoehtoja ei käytännössä ollut, lohtua
luopumiseen toi yksi ajatus: onneksi alue säilyy suojeltuna.
Eihän omistajalla sinällään ollut väliä, kun alue oli nyt suojeltu.
Suojeltuna se säilyisi seuraaville sukupolville, ja se oli päämää-
ristä tärkein.

Mielikuvani kaivoksista pohjautuivat lapsuudessani omiin
kokemuksiini – ja niitä oli kymmenvuotiaan ikään nähden
paljon. Olin kaksivuotias, kun kävin ensimmäisen kerran kai-
voksella. Kotialbumin kuvassa olen isäni sylissä kaivinkoneen
kauhassa, niin korkeassa, että hän mahtui siihen seisomaan.
Kuva on otettu Pahtavaaran kultakaivokselta, linnuntietä noin
12 kilometrin päässä meiltä kotoa, kaivoksen avoimien ovien
päivänä vuonna 1996. Pahtavaara avattiin sinä vuonna. Isäni
pääsi ruotsalaisen Terra Mining Oy:n omistamaan Pahtavaa-
raan prosessinhoitajaksi heti kaivoksen avauduttua. Hän vas-
tasi valvomossa siitä, että rikastusprosessi, jossa kulta erotettiin
vaahdotusmekanismilla muusta aineksesta, toimi moitteitta.
Rikastamon tärypöytä oli lapsen silmin satumainen. Kaivok-
sella käydessäni halusin aina ihaila parin pingispöydän kokoista
laakeaa liikkuvaa pöytää, jossa kimalteleva kultavana virtasi
ohuen vesipinnan läpi kuin vaskoolissa. Keräsin kultapitoista
rikastetta välillä pieneen kouraan, puntaroin sitä kämmenel-
läni ja valutin takaisin muun kultavanan joukkoon. Oli aina yhtä
hämmästyttävää, miten sama määrä kimaltavaa hiekkaa painoi
tärypöydällä tuplasti enemmän kuin hiekkalaatikolla.

Kaivosalue oli lapsen silmin valtava, mutta myös pelot-
tava. Soraa ja hiekkaa oli kuin aavikolla, ja jättimäiset koneet,

traktorit, kuorma- ja lava-autot mutkittelivat kaivosalueen teillä vauhdilla. Yhteensä alue oli pinta-alaltaan reilut 300 hehtaaria, puolitoista kertaa Monacon kaupunkivaltion verran. Kaivoksen korkeassa rikastamorakennuksessa oli aina korvia huu- maava meteli: talonkorkuisia liikkuvia laitteita, vettä ja pölyä, putkia, sähköjohtoja, varoituskylttejä sekä kypärä-, kuulo- ja hengityssuojainpakko, jotka tekivät liikkumisesta ja hengittä- misestä tukalaa. Valvomoon johtaneet ritiläportaot oli raken- nettu niin korkeista askelmista, että pelkäsin putoavani niiden väleistä. Huomio ei saanut hetkeksikään herpaantua. Opin ajat- telemaan, niin kuin pohjoisessa ajateltiin, että sitä on oikea työ: raskasta ja meluista.

Sitten tuli pysähdys. Nelisen vuotta kaivoksen avautumisen jälkeen, vuonna 2000, työntekijät saivat ilmoituksen: Pahta- vaaran kultakaivos oli ajautunut konkurssiin. Kullan maailman- markkinahinta oli pudonnut, ja työntekijät jouduttaisiin irti- sanomaan. Tuolloin vähän vajaan 10 000 asukkaan Sodankylälle tieto noin 120 työntekijän irtisanomisesta oli mittakaavassaan merkittävä, ja kaiken lisäksi määrä kertautui välillisten työpaik- kojen menettämisenä. Uutinen oli valtava koko kunnalle.

Olin silloin 5-vuotias. Katsoimme isäni, äitini ja Villen kanssa pirtissä illan tv-uutiset, joissa kerrottiin kaivoksen konkurssista. Ruudussa vilisi isäni tuttuja työkavereita sekä rikastamon jät- timäisiä koneita. Konkurssi-ilmoitus oli yksioikoinen, ja isäni totesi, ettei yksikään työntekijä voinut sille mitään, ei vaikka jokainen oli tehnyt parhaansa. Kaivoksen konkurssin jälkeen myös isäni joutui työttömäksi, kunnes vuonna 2001 hän siirtyi töihin Metsähallituksen alaisuuteen rakentamaan Viiankiaavan pitkospuureittiiä.

Kun vuonna 2003 kullan hinta oli jälleen noussut, ruotsa- lainen ScanMining Oy avasi Pahtavaaran kaivoksen uudel- leen. Viiankiaavan reitti oli silloin valmistunut, ja isäni pääsi kaivokselle jälleen töihin. Myöhemmin konkurssesja tuli kui- tenkin vielä kaksi lisää, ja ScanMining kertoi työntekijöille

konkurssi uutisensa aivan joulun alla vuonna 2007. Siitä tuli monelle sodankyläläisperheelle synkkä joulu.

Isäni töistä, kaivoksista ja niihin liittyvistä asioista puhuttiin meillä kotona paljon. Erityisesti sen jälkeen, kun vuonna 2003 isäni valittiin kultakaivoksen pääluottamusmieheksi. Usein hän vielä iltaisin soitteli keittiön pöydän ääressä puheluita, selvitti työntekijöiden palkka-asioita, lomaoikeuksia, irtisanomistapauksia ja oikeusturvaa. Vaikeammissa tapauksissa hän soitti Metalliliiton lakimiehelle ja sitten taas takaisin kaivoksen työntekijälle. Jos satuin istumaan pöydässä ja kuulin puhelun, isäni muistutti puhelun lopetettuaan aina kahdesta asiasta: Muista aina lukea kaikki paperit huolellisesti. Äläkä ikinä allekirjoita mitään sellaista, mitä et ymmärrä tai hyväksy.

Kokemukseni kaivoksesta ja Viiankiaavasta olivat yllättävän samanvahvuiset. Molempien rooli elämässäni oli ollut suuri ja läheinen: olin elänyt niiden keskellä koko lapsuuteni lähes syntymästani saakka sulassa sovussa, kunnes niistä yhtäkkiä muodostui toistensa räikeimmät vastakohtat. En ollut koskaan osannut edes kuvitella niin ilmeistä ristiriitaa. Kun katsoin Viiankiaapaa, en pystynyt näkemään edessäni kaivosaluetta. En valtavia rakennuksia, en kuorma-autoja, en sakeaa hiekkapölyä. Mielikuvissani aavikkoista hiekkamaata tai kaivinkoneita oli mahdotonta sovittaa maisemaan, jossa lainehtiva vesi ja laikukkaat lammikot kimmelsivät suosta töröttävien sammalmättäiden äärellä. Miten olisi mahdollista, että sellaiseen järveen onnistuttaisiin edes tekemään kaivos?

Kaikkein suurin oli kuitenkin ristiriita malminetsinnän, mahdollisen kaivoksen ja suojelun välillä. Suojelun, jonka vuoksi sukumme maat oli lain nojalla jouduttu käytännössä pakkomyymään valtiolle. Sen oli luvattu takaavan alueelle ikuisen suojan, sillä juuri sehän oli ollut suojelun tarkoitus: että ainutlaatuinen alue ja sen harvinaiset luontoarvot saavat niille kuuluvan, vahvan lainvoimaisen turvan. Se oli ollut ainoa syy,

miksi alueesta oli suostuttu luopumaan – ja syy, joka kauppakirjaan kirjattiin valtion ainoaksi perusteeksi sen lunastamiselle.

Nyt valtion toiminta näyttäytyi epäoikeudenmukaisena, jopa valheellisena. Oli järjenvastaista, että maat oli lunastettu suojelun nojalla, mutta kaivosyhtiö sai luvan aloittaa kaivostoimintaan tähtäävät malmitutkimukset alueella. Mummoni mietti, oliko tieto Viiankiaavan mittavista mineraalivarannoista ollut tiedossa jo ennalta. Oliko suojelu ollut tekosyy saada alue paikallisilta malminetsinnän tarpeisiin?

Suojelun vuoksi tehty kauppa oli kuitenkin vienyt vallan päättää alueesta. Kauppaa ei ollut mahdollista purkaa, eikä aluetta saanut enää takaisin, vaikka suojelun sijaan kairauskoneet ryömivät aavalla etsimässä malmia. Se söi uskoa yhteiskuntaan. Mummoni katui kauppaa ja sanoi, ettei maata ikinä olisi myyty, jos sen olisi tiedetty päätyvän suojelun sijaan kaivosyhtiölle. Nyt me emme voineet sille enää mitään.

Tapahtumat herättivät minussa yhden ensimmäisistä yhteiskunnallisista ajatuksistani. Ihmettelin, miten maailmassa saattoi olla sellaisia asioita, jotka vain tapahtuivat, mutta joille kukaan ei voinut mitään – silloinkin, vaikka tapahtumat olivat suoraa seurausta yhtiöiden, valtion tai viranomaisten toiminnasta. Lapsen silmin mummoni suhtautuminen tilanteeseen näytti turhan lannistuneelta.

Hyväksyminen oli osa pohjoisen vuosikymmenien takaista tapaa vastaanottaa uutiset, joissa oikeuksia ja äänivaltaa paikallisiin kysymyksiin oli kavennettu, eikä asetelmaa ollut koskaan kyseenalaistettu. Oli ääneen sanomaton selvyys, että me emme olleet niin merkittäviä, että meidän mielipiteillämme olisi painoarvoa vaikuttaa meitä koskeviin asioihin. Oli pelkästään sopeuduttava.

Minuun kulttuuri ei ollut kuitenkaan vielä iskostunut. Pohdin, missä päätökset tehtiin, kuka niistä oli vastuussa ja kuinka lopullisia jo kertaalleen tehdyt päätökset lopulta olivat. Entä jos ympäriltään löytää epäkohdan, johon haluaa muutoksen?

AINUTLAATUINEN KERTOMUS
NUOREN AKTIVISTIN
KASVUSTA SYRJÄKYLÄLTÄ
KANSALAISVAIKUTTAJAKSI JA
YHDEKSI PUOLUEENSA
SUOSITUIMMISTA POLIITIKOISTA.

Riikka Karppinen opiskeli Suomen pienimmässä kyläkoulussa, kun yksi maailman suurimmista kaivosyhtiöistä alkoi etsiä malmia hänen rakkaalta kotisuoltaan. Koulutyön kamppailu suojellun Viiankaaavan puolesta muuttui uraksi yhteiskunnallisen vaikuttamisen parissa.

Miten yksi ihminen voi vaikuttaa, ja mikä saa uhraamaan koko elämän toiminnalle paremman maailman puolesta? Karppisen tarina on inspiroiva kertomus siitä, kuinka sisukas nuori nainen löi läpi skeptisesti luonnonsuojeluun suhtautuvassa Lapissa. Muotteihin mahtumaton, rohkea ja positiivinen Karppinen on kansalaisvaikuttamisen moderni esikuva.

www.tammi.fi

99.1

ISBN 978-952-04-2286-8